

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.71

*В. М. Кочетков,
д. е. н., професор, професор кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ
Т. А. Мостиський,
магістрант кафедри, Національний технічний університет України «КПІ»*

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ З ІНОЗЕМНИМ КАПІТАЛОМ В УКРАЇНІ

*V. M. Kochetkov,
Ph.D. in Economics, Professor, Professor of Department of International Economics, NTU "KPI"
T. A. Mostyskiy,
Undergraduate, Department of International Economics, NTU "KPI"*

THE ACTIVITIES OF BANKS WITH FOREIGN CAPITAL IN UKRAINE

В даній статті розглянуто основні етапи процесу залучення іноземного капіталу в національну банківську систему, причини його активізації та спаду, а також діяльність банків з іноземним капіталом в Україні.

В данной статье рассмотрены основные этапы процесса привлечения иностранного капитала в национальную банковскую систему, причины его активизации и спада, а также деятельность банков с иностранным капиталом в Украине.

This article reviews the main stages of the process of attracting foreign capital in the national banking system, causes its activation and recession, as well as the activities of banks with foreign capital in Ukraine.

Ключові слова: іноземний капітал, банки з іноземним капіталом, банківська система.

Keywords: foreign capital, with foreign capital banks, the banking system.

Актуальність проблеми. Проникнення іноземного капіталу в національні банківські системи як промислово розвинених, так і країн із перехідною економікою набуло широких масштабів і стало переважаючою тенденцією в розвитку світової економіки. Розвиток банківської системи України тісно пов'язаний з інтеграційними процесами, що відбуваються у світовій економіці, тому проблеми доступу іноземного капіталу та його впливу на діяльність вітчизняних банків набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням основних аспектів міжнародної діяльності банків плідно займалися зарубіжні та українські автори. Вивченням питань присутності іноземного капіталу і його впливу на функціонування банківської системи України присвячено праці вітчизняних науковців як М.Д. Алексеєнко, О.О. Чуб, О.В. Козьменко, Т.П. Вахненко, В.М. Геєць, О.І. Соскін, О.А. Сугоняко, В.М. Шелудько.

Метою статті є дослідження залучення іноземних інвестицій в банківський сектор та діяльності банків з іноземним капіталом в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність» банком з іноземним капіталом вважається банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10% [1, с.201]. Банківська система України сьогодні відкрита для входження іноземного капіталу, чинне законодавство дає можливість створювати в Україні банки із 100 % іноземним капіталом, але обов'язкова вимога - це мають бути дочірні банки, що діють у правовому полі України.

Високий рівень відсоткових ставок за кредитними операціями, невисокий рівень концентрації на ринку, а також наявність регулятора (Національного банку України) збільшують інтерес міжнародних фінансових груп до купівлі вітчизняних комерційних банків з метою виходу на нові ринки [2].

Станом на 01.01.2014 року кількість діючих банків з іноземним капіталом становить 49, з них 19 банків – зі 100 % іноземним капіталом (рис.1) [3].

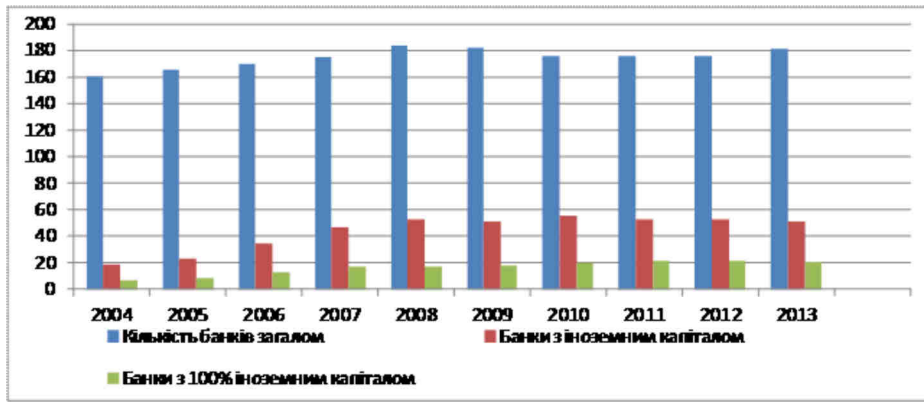

Рис. 1. Динаміка участі іноземного капіталу в банківській системі України

За період з 2004 до 2014 років кількість банків з іноземним капіталом у банківській системі зростає у 2,7 рази, в тому числі із 100-відсотковим капіталом – у 3 рази. Тобто за такої динаміки банки з іноземним капіталом орієнтуються не тільки на поступальне, а й інтенсивне зміцнення своїх ринкових позицій. Однак слід відмітити, що з 2011 року спостерігається зменшення кількості банків (у 2013 році на 10,1 % менше порівняно з 2010).

Частка зарубіжних інвесторів у статутному капіталі вітчизняного банківського сектора за ці роки збільшилася з 9,6 % до 34,0 %, але з 2011 році спостерігається зменшення частки іноземного капіталу (у 2013 році на 7,9% порівняно з 2011) (рис.2) [3].

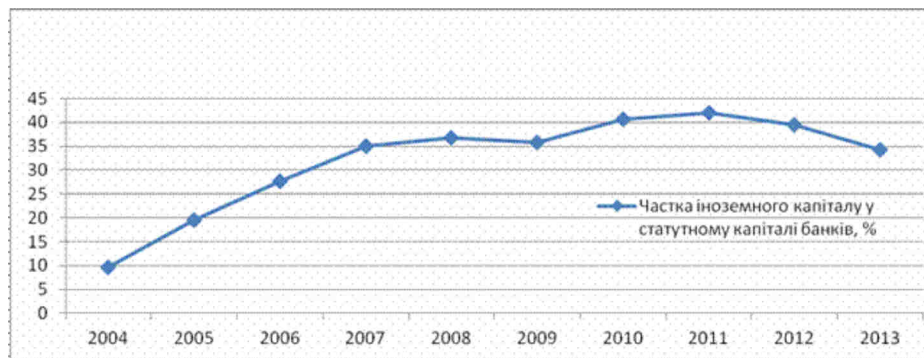

Рис. 2. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків

Аналіз діяльності банків з іноземним капіталом дозволяє виділити три основних етапи їх розвитку:

I етап - з 1991 по 1998 рр. У цей період відкривалися перші представництва іноземних банків. Слабка активність пояснюється складною криміногенною ситуацією, вкрай нестабільною політичною обстановкою, відсутністю сформованих ринкових інститутів та ін. У перші роки діяльність іноземних банків носила переважно спекулятивний характер. Кінець першого етапу ознаменувався кризою 1998 року, який призвів до погіршення стану банківської системи і відтоку іноземного капіталу з України [4, с.4].

II етап - з 1999 по 2005 рр. характеризується встановленням більш дієвого контролю над операціями банків з іноземним капіталом з боку державних органів і чіткішими «правилами гри» на фінансовому ринку України. Зі стабілізацією економічної ситуації і розвитком банківського сектора України іноземні банки почали активніше займатися роздрібним бізнесом і обслуговуванням іноземних компаній, почали створювати досить розгалужену мережу філій і доповнили свій бізнес обслуговуванням фізичних осіб. Особливих успіхів у цьому напрямку досяг «Райффайзенбанк Україна», який створив мережу з більш ніж 50 філій і відділень, переважно у великих містах України.

Кінець другого періоду характеризується лібералізацією валютного законодавства і спрощенням доступу іноземного капіталу в банківську систему України. Однак частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків України на 1 січня 2005 року складала всього 9,6 %.

III етап - з 2006 року. Зростання частки іноземного капіталу в банківському секторі України обумовлене скасуванням низки обмежень щодо доступу іноземного капіталу до банківського сектору – у 2006 році було прийнято зміни до Закону "Про банки і банківську діяльність" у частині надання іноземним банкам права відкривати свої філії на території України, а також пошуку інвестицій для підтримки ліквідності вітчизняних банків. Серед основних факторів, що сприяли значній активізації діяльності іноземних банків в Україні протягом 2005-2008 рр., можна виділити по-перше: позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи зростання ВВП; по-друге: активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення; по-третє: розширення зовнішньоекономічних зв'язків українських підприємств; по-четверте: можливість отримання високих прибутків; по-п'яте: вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог щодо лібералізації доступу іноземного банківського капіталу [5, с.56].

Слід визнати, що під час розгортання світової кризи у 2008 році фінансові проблеми банків з іноземним капіталом не призвели до ліквідації чи продажу їх українських філій. Іноземні банки в перші місяці кризи були зацікавлені в утриманні і навіть нарощуванні своїх позицій в банківському секторі України, про що свідчать наступні факти: вчасна рекапіталізація; відсутність банків з іноземним капіталом серед тих банків, в яких була введена тимчасова адміністрація; ретельне виконання вимог резервування НБУ, незважаючи на значні збитки, викликані зростанням неповернень по кредитах [6, с.88].

З 2009 року з України пішло 17 банків з іноземним капіталом. Європейські банки йдуть не тільки методом продажу, вони йдуть, в тому числі методом скорочення або закриття ризикованих ринкових позицій. Причинами втечі європейських банків було уповільнення економічного зростання, негативний вплив тіньової економіки та політичні ризики в Україні, а також нові перспективи для інвестицій в інших регіонах світу. Впродовж 2005-2008 років навколо українських банків спостерігався справжній ажіотаж. Частка іноземного капіталу в українській банківській системі сягала 42%. А їх материнські структури на початок 2009 року вклали в свої українські дочірні підрозділи близько 50-40 мільярдів євро. Натомість тепер цих коштів лишилося не більше 5-10 мільярдів євро. Решта була виведена назад до країн ЄС [7].

Банки, з яких виїшли європейські інвестори, не були найбільшими або системними, країну покидали інвестори банків, обсяг активів яких різко знизився після кризи і складав близько 10 мільярдів гривень на початок 2012 року.

Найбільші західноєвропейські банки з розвинутою територіальною мережею і активами понад 20 мільярдів гривень лишаються на ринку попри суттєві втрати ринкової частки, викликані проблемною заборгованістю [8]. Група російських банків в Україні на фоні європейських виглядає особливо контрастно: всі банки демонструють приріст активів і капіталу. Особливо успішні на українському ринку банки з державним капіталом – ВТБ та Сбербанк Росії, які мають опосередкований доступ до бюджетних ресурсів та державних гарантій Російської Федерації, підкріплених значними доходами від нафтогазового експорту. Важливим фактором успіху російських банків було й те, що на відміну від європейських, вони пізніше вступили в гру і просто не встигли видати населенню гігантських обсягів кредитів, значна частка яких після кризи виявилась проблемною.

Російська Федерація на сьогоднішній день є лідером серед країн-учасників банківського сектору України. З 2011 року частка капіталу Російської федерації в статутному капіталі банків стала найбільшою (9%), зростаючи до 12% станом на 01.01.2014, за нею з великим відривом йдуть Кіпр (6,35%), Австрія (4,96%), окрім

цих держав в Україні представлені Угорщина, Польща, Нідерланди, Греція, Британія, Італія, Казахстан, Ірландія, Сполучені Штати Америки. Зокрема, в десятці найбільших банків частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків розподілилась наступним чином (табл.1):

Таблиця 1.
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків I групи станом на 01.01.2014*

№	Банк	Активи, млн.грн.	Частка іноземного капіталу, %	Країна-власник
1	Приватбанк	214491	17,3	Віргінські острови
2	Дельта банк	55298	29,39	США
3	Райффайзен банк Аваль	43460	96,45	Австрія
4	UniCredit (Укрсоцбанк)	43057	98,48	Австрія
5	Промінвестбанк	39737	98,6	Російська Федерація
6	Сбербанк Росії	35095	100	Російська Федерація
7	Надра	31116	89,96	Кіпр
8	Альфа-банк	29293	80,1 19,89	Кіпр, Російська Федерація
9	ВТБ банк	25286	99,97	Російська Федерація
10	Укрсіббанк	24112	84,99	Франція

*Складено автором за даними сайтів банків

Швидкий ріст частки російських фінансових інституцій в банківській системі України підкріплюється геополітичними цілями їхніх власників. Якби прихід росіян на український ринок ґрунтувався виключно на економічних інтересах, сумнівно що інвестори в особі держави та нафтових магнатів північно-східного сусіда продовжували б активно вкладати кошти у нерентабельний банківський бізнес [9].

З іншого боку, не слід розглядати відтік європейського капіталу як позитивну тенденцію. Зі зменшення кількості західних інвесторів гальмуватиметься розвиток європейських стандартів ведення бізнесу, ризик-менеджменту і прозорості банків.

Порівняння діяльності банків з іноземним та національним капіталом за 2013 рік показує, що банки I групи змогли наростити масштаби своєї діяльності й одночасно показати високий прибуток, а приріст активів і власного капіталу, від яких безпосередньо залежать темпи зростання ринкової частки на банківському ринку, у всіх банків був практично однаковим. Різним був фінансовий результат, а саме у банків з національним капіталом він був кращим, але це при умові, що в підрахунках фінансового результату по банках з іноземним капіталом не враховувався фінансовий результат Промінвестбанку, який був найнижчим по системі (- 2,6 млрд. грн.) (табл.2):

Таблиця 2.
Показники діяльності банків I групи (млрд. грн.)*

Показники	Банки з іноземним капіталом			Банки з національним капіталом		
	2013	2012	Приріст, %	2013	2012	Приріст, %
Активи	540,9	464,8	16,38	280,6	239,3	17,25
Грошові кошти	65,7	58,3	12,74	22,7	23,2	-3,89
Кредити	369,9	308,9	19,74	144,2	133,8	7,8
Зобов'язання	478,2	408,7	17,01	230,8	194,7	18,74
Депозити	307,2	239,8	28,11	134,8	107,5	25,36
Капітал	62,7	56,1	11,79	49,8	44,6	11,78
Фін. результат	3,7	3,3	12,1	2,4	2,1	14,3

*Розраховано автором за даними [10]

Загальний обсяг активів у 2013 році в банках з іноземним капіталом збільшився на 76,1 млрд. грн. в основному за рахунок видачі кредитів на 80%. Сума цих кредитів становила 60,9 млрд. грн., з них 75,7% були надані юридичним особам і 24,3% - фізичним. Банки з національним капіталом кредитували в основному юридичних осіб (91%), а обсяг загальних активів збільшився за рахунок вкладень в цінні папери на 76%.

За 2013 рік в банках з іноземним капіталом і національним капіталом приріст обсягів зобов'язань був однаковим в основному за рахунок зростання коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання. В загальному обсязі зобов'язань в іноземних банках кошти фізичних осіб склали 44,6% та суб'єктів господарювання - 19,6%, в національних банках - 35,5% кошти фізичних осіб і 22,9% суб'єктів господарювання.

Банки II групи у 2013 році також наростили обсяги активів і власного капіталу, що свідчить про зростання їх ринкової частки на банківському ринку (табл. 3).

Таблиця 3.
Показники діяльності банків II групи (млрд. грн.)*

Показники	Банки з іноземним капіталом			Банки з національним капіталом		
	2013	2012	Приріст, %	2013	2012	Приріст, %
Активи	97,9	83,5	17,3	123,8	106,1	16,7
Грошові кошти	11,6	10,2	13,7	11,3	8,6	31,4
Кредити	63,4	52,5	20,8	84,6	67,1	26,1
Зобов'язання	84,1	73,4	14,5	95,2	86,9	9,6
Депозити	58	41,8	38,7	62,3	52,2	19,1
Капітал	13,8	10,1	36,6	28,6	14,8	93,2
Фін. результат	-0,4	0,7	-157	0,1	0,04	150

*Розраховано автором за даними [10]

Загальний обсяг активів в банках з іноземним капіталом збільшився на 14,5 млрд. грн. в основному за рахунок видачі кредитів на 75,9%. Сума цих кредитів становила 10,9 млрд. грн., з них 78,5% були надані юридичним особам і 21,5% - фізичним. Обсяг активів банків з національним капіталом збільшився також за рахунок кредитів, тільки вони кредитували в основному юридичних осіб (93,9%).

Обсягів зобов'язань в банках зріс в основному за рахунок зростання коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання. Приріст депозитів в іноземних банках був вдвічі більшим ніж у національних. В загальному обсязі зобов'язань в іноземних банках кошти фізичних осіб склали 30,3% та суб'єктів господарювання - 38,6%, в національних банках - 25,6% кошти фізичних осіб і 39,5% суб'єктів господарювання.

В II групі банків, як і в I групі, банки з національним капіталом показали набагато кращий фінансовий результат, ніж банки з іноземним капіталом.

Висновки. Значна активізація діяльності іноземних банків в Україні спостерігається з 2006 року, цьому сприяли позитивні структурні зрушення у вітчизняній економіці та високі темпи зростання ВВП; активне зростання попиту на банківські послуги з боку населення; розширення зовнішньоекономічних

зв'язків українських підприємств; можливість отримання високих прибутків; вступ до Світової організації торгівлі та дотримання всіх вимог щодо лібералізації доступу іноземного банківського капіталу.

З 2011 року спостерігається зменшення кількості європейських банків, причинами їх втечі було уповільнення економічного зростання, негативний вплив тіньової економіки, політичні ризики в Україні, неповернення 40% кредитів в 2012 року.

У 2013 році банки I і II групи змогли наростити масштаби своєї діяльності, показуючи приріст активів і власного капіталу, однак банки з національним капіталом показали кращий фінансовий результат, порівняно з банками з іноземним капіталом.

Література.

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Зі змінами від 13.04.2012 // Відомості Верховної Ради. – 2013. - N 21.-208 с.
2. Кочетков В.М. Міжнародні банки: аналіз діяльності та оцінка ринкової вартості: Монографія./В.М.Кочетков, Ю.С.Камарицький – К.:Вид-во Європ. ун-ту, 2011. – 248 с.
3. Основні показники діяльності банків в Україні [Електронний ресурс]/Національний банк України//Банківський нагляд. – 2014. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
4. Кириченко М. Иностранний капитал в банковской системе Украины/М. Кириченко //Финансовий директор.- 2008. - С.3-6.
5. Прімерова О. К. Оцінка участі іноземного капіталу у банківській системі України / О. К. Прімерова // Статистика України. — 2008. — №4.— С. 54–58.
6. Костогриз В.Г. Іноземний капітал в банківській системі України: Сучасна проблематика / В.Г. Костогриз // Фінансовий простір. 2012. - № 2. - С. 85-92
7. Савицький О. Європейські банки виводять капітал з України [Електронний ресурс]/ О.Савицький. - Режим доступу: <http://www.dw.de6-16.03.2014>.
8. Корнелюк Р. Вихід іноземних банків: факти проти міфів [Електронний ресурс] / Р. Корнелюк. - Режим доступу: <http://minfin.com.ua/blogs/kornellio/32904/>
9. Іноземні банки в Україні: виживають сильніше [Електронний ресурс]/Р. Корнелюк. - Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/print/33205.html>
10. Показники діяльності банків (абсолютні) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-banku-absolyutni>

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine "On Banks and Banking", Vidomosti Verkhovnoi Rady, vol. 21., p. 208.
2. Kochetkov, V.M. and Kamarytsky, Y.S. (2011), *Mizhnarodni banky: analiz diial'nosti ta otsinka rynkovoї vartosti* [International banks: analysis and evaluation of market value], Yevropejs'kyj universytet, Kyiv, Ukraine.
3. The official site of the National Bank of Ukraine (2013), "Main indicators of banks in Ukraine", available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798 (Accessed 1 march 2014).
4. Kirichenko, M. (2008), "Foreign capital in the banking system of Ukraine", Fynansoviy dyrektor, vol. 1, pp.3-6.
5. Primyerova, A.K. (2008), "Evaluation of foreign capital participation in the banking system of Ukraine", Statystyka Ukrainy, vol. 4, pp. 54-58.
6. Kostogryz V.G. (2012), "Foreign capital in the banking system of Ukraine: current issues", Finansoviy prosti, vol. 2, pp. 85-92.
7. Sawicki A. "European banks deduce capital from Ukraine", available at: <http://www.dw.de6-16.03.2014>. (Accessed March 2014).
8. Kornelyuk R. "Exit of foreign banks: Facts vs. myths", available at: <http://minfin.com.ua/blogs/kornellio/32904/>. (Accessed January 2013).
9. Kornelyuk R. "Foreign banks in Ukraine survive the stronger", available at: <http://real-economy.com.ua/print/33205.html>. (Accessed January 2013).
10. The official site bankografo (2014), "Indicators of Banks (absolute)", available at: <http://bankografo.com/analiz-bankiv/bankivska-statystyka/pokazniki-diyalnosti-banku-absolyutni> (Accessed 1 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 15.04.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"